

संस्कृतम् (द्वितीयं प्रश्नपत्रम्)
(साहित्यम्)

SANSKRIT (Paper II)
(LITERATURE)

समयः : होरात्रयम् (घंटा-त्रयम्)
Time Allowed : Three Hours

पूर्णांकाः : 250
Maximum Marks : 250

प्रश्नपत्र-संबन्धिताः विशेषनिर्देशाः

कृपया प्रश्नोत्तरलेखनात् पूर्वं निम्नलिखितनिर्देशाः सावधानतया पठनीयाः ।

खण्डद्वये विभाजिताः अष्टौ प्रश्नाः ।

परीक्षार्थिभिः पञ्चैव प्रश्नाः समाधेयाः ।

प्रथम-पञ्चमौ प्रश्नौ अपरिहार्यौ । अवशिष्टेषु प्रश्नेषु त्रयः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिखण्डम् एकः प्रश्नः अवश्यं ग्रहणीयः ।

प्रश्नानां तद्भागानां वा मूल्याङ्काः प्रश्नस्थले एव निर्दिष्टाः ।

चतुर्थ-पञ्चम-पष्ठप्रश्नाः संस्कृतभाषायां देवनागरीलिप्या समाधेयाः । अवशिष्टप्रश्नानामुत्तरं संस्कृतभाषायां देवनागरीलिप्या अथवा परीक्षाप्रवेश-प्रमाणपत्रे स्वीकृतया कयाचिद्भाषया प्रदेयम् ।

प्रश्नोत्तरार्थं निर्दिष्टा पदानां संख्या परिपालनीया ।

यदि प्रश्नोत्तरपुस्तिकायां कोपि पृष्ठः अंशो वा रिक्तः (अलिखितः) स्यात्तर्हि तत्र स्पष्टरूपेण व्यत्यासचिह्नं (×) विधेयम् ।

प्रश्नक्रमानुसारमेव क्रमेण प्रश्नोत्तराणि प्रदेयानि । न चेत् अंशतः प्रदत्तं प्रश्नोत्तरमपि संपूर्णप्रश्नोत्तरवत् परिगणितं भवेत् ।

QUESTION PAPER SPECIFIC INSTRUCTIONS

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions :

There are EIGHT questions divided in TWO SECTIONS.

Candidate has to attempt FIVE questions in all.

Questions No. 1 and 5 are compulsory and out of the remaining, THREE are to be attempted choosing at least ONE from each Section.

The number of marks carried by a question/part is indicated against it.

Questions No. 4, 5 and 6 must be answered in SANSKRIT and the remaining questions must be answered either in SANSKRIT or in the medium authorized in the Admission Certificate. Answers written in SANSKRIT must be in Devanagari script.

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to.

Any page or portion of the page left blank in the Question-cum-Answer Booklet must be clearly struck off.

Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly.

खण्ड: 'A' SECTION 'A'

1. अधोनिर्दिष्टानां विषयाणां पर्यालोचनं सोदाहरणं प्रत्येकं सार्धशतेन (150) शब्दैः विधीयताम् ।
10×5=50
- 1.(a) रघुवंशमहाकाव्यस्य काव्यसौष्ठवं विशद्यताम् । 10
- 1.(b) 'भारवेरर्थगौरवम्' इत्येतन्मतं सयुक्तिकं सोदाहरणं परीक्ष्यताम् । 10
- 1.(c) 'नैषधे पदलालित्यम्' इत्येषा सूक्तिः युक्तिपुरस्सरं विवेचनीया । 10
- 1.(d) 'कादम्बरीरसज्ञानामाहारोऽपि न रोचते' इति वचसः आशयो विव्रियताम् । 10
- 1.(e) श्रीधरभास्करवर्णेकर-प्रणीतस्य शिवराज्योदयमहाकाव्यस्य वैशिष्ट्यं निरूप्यताम् । 10
2. अधोनिर्दिष्टानां विषयाणां सारगर्भितां समीक्षां कुरुत — 15+15+20=50
- 2.(a) ईशावास्योपनिषदि प्रतिपादितं विद्याविद्ययोः स्वरूपं विवेचनीयम् । 15
- 2.(b) कौटिलीयार्थशास्त्रस्य साम्प्रतिकम् उपादेयत्वं वर्णयताम् । 15
- 2.(c) गीतायां प्रतिपादितं निष्कामकर्मयोगं वर्णयत । 20
3. अधस्तात् निर्दिष्टानां विषयाणां समीक्षा विधेया । 15+15+20=50
- 3.(a) 'स्वप्नवासवदत्तम्' नाम्नि नाटके स्वप्नदृश्यस्य नाट्यदृशा महत्त्वं प्रतिपाद्यताम् । 15
- 3.(b) 'कारुण्यं भवभूतिरेव तनुते' इति वचः उत्तररामचरितप्रसंगे समीक्ष्यताम् । 15
- 3.(c) चरित्रचित्रणप्रधानेषु रूपकेषु मृच्छकटिकस्य वैशिष्ट्यं विशद्यताम् । 20
4. अधस्तनानां विवेचनं संक्षेपेण संस्कृतभाषयैव देवनागरीलिप्यामेव च कर्तव्यम् । 15+15+20=50
- 4.(a) 'पञ्चतन्त्रे राजनयः लोकनयश्च प्रतिपादितौ' इति मतं सयुक्तिकं समीक्ष्यताम् । 15
- 4.(b) अमरकशतकस्य काव्यवैशिष्ट्यं विविच्यताम् । 15
- 4.(c) 'ऐतिहासिककाव्येषु राजतरंगिण्याः किमपि विशिष्टं स्थानम्' इत्येतद् वचः परीक्ष्यताम् । 20

खण्ड: 'B' SECTION 'B'

5. नागराक्षरैः संस्कृतभाषायां प्रत्येकं सार्धशतेन (150) शब्दैः व्याख्यायताम् — 10×5=50
- 5.(a) यथाविधिहुताग्नीनां यथाकामार्चितार्थिनाम् ।
यथापराधदण्डानां यथाकालप्रबोधिनाम् ॥ 10
- 5.(b) तं सन्तः श्रोतुमर्हन्ति सदसद्व्यक्तिहेतवः ।
हेम्नः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकापि वा ॥ 10
- 5.(c) न्यस्ताक्षरा धातुरसेन यत्र भूर्जत्वचः कुञ्जरबिन्दुशोणाः ।
व्रजन्ति विद्याधरसुन्दरीणामनङ्गलेखक्रिययोपयोगम् ॥ 10
- 5.(d) द्विषां विधाताय विधातुमिच्छतो रहस्यनुज्ञामधिगम्य भूभृतः ।
स सौष्ठवौदार्यविशेषशालिनीं विनिश्चितार्थामिति वाचमाददे ॥ 10
- 5.(e) सखीनिव प्रीतियुजोऽनुजीविनः समानमानान् सुहृदश्च बन्धुभिः ।
स सन्ततं दर्शयते गतस्मयः कृताधिपत्यामिव साधु बन्धुताम् ॥ 10
6. अधोनिर्दिष्टानां व्याख्या नागराक्षरैः संस्कृतभाषायामेव विधेया — 15+15+20=50
- 6.(a) हिरण्मयेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं मुखम् ।
तत्त्वं पूषन्नपावृणु सत्यधर्माय दृष्टये ॥ 15
- 6.(b) प्रियं जनमपश्यन्तीं पश्यन्तीं राक्षसीगणम् ।
स्वगणेन मृगीं हीनां श्वगणेनावृतामिव ॥ 15
- 6.(c) वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥ 20
7. अधोलिखितानामाशयः ससंदर्भं प्रतिपादनीयः । 15+15+20=50
- 7.(a) तस्य स्थित्वा कथमपि पुरः कौतुकाधानहेतो-
रन्तर्वाष्पश्चिरमनुचरो राजराजस्य दध्यौ ।
मेघालोके भवति सुखिनोऽप्यन्यथावृत्ति चेतः
कण्ठाश्लेषप्रणयिनि जने किं पुनर्दूरसंस्थे ॥ 15
- 7.(b) प्रसह्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्त्रदंष्ट्रान्तरात्
समुद्रमपि संतरेत् प्रचलदूर्मिमालाकुलम् ।
भुजङ्गमपि कोपितं शिरसि पुष्पवद् धारयेन्
न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ 15

- 7.(c) अपगतमले हि मनसि स्फटिकमणाविव रजनिकरगभस्तयो विशन्ति सुखेनोपदेशगुणाः । गुरुवचन-
ममलमपि सलिलमिव महदुपजनयति श्रवणस्थितं शूलमभव्यस्य । इतरस्य तु करिण इव शङ्खाभरण-
माननशोभासमुदयमधिकतरम् उपजनयति । 20
8. अधोलिखितानां पद्यानां प्रसङ्गनिर्देशपूर्वकं व्याख्या कार्या । 15+15+20=50
- 8.(a) अभिजनवतो भर्तुः श्लाघ्ये स्थिता गृहिणीपदे
विभवगुरुभिः कृत्यैस्तस्य प्रतिक्षणमाकुला ।
तनयमचिरात् प्राचीवार्कं प्रसूय च पावनं
मम विरहजां न त्वं वत्से शुचं गणयिष्यसि ॥ 15
- 8.(b) कातरा येऽप्यशक्ता वा नोत्साहस्तेषु जायते ।
प्रायेण हि नरेन्द्रश्रीः सोत्साहैरेव भुज्यते ॥ 15
- 8.(c) अद्वैतं सुखदुःखयोरनुगतं सर्वास्ववस्थासु यद्
विश्रामो हृदयस्य यत्र जरसा यस्मिन्नहार्यो रसः ।
कालेनावरणात्ययात्परिणते यत्स्नेहसारे स्थितं
भद्रं तस्य सुमानुषस्य कथमप्येकं हि तत्प्राप्यते ॥ 20